

СПЕЦИФІКА СТРАТЕГІЙ ДОЛАЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ В ПОЛІЦЕЙСЬКИХ-КОМБАТАНТІВ, ЩО МАЮТЬ РІЗНИЙ РІВЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ

Олексин Михайло Олегович
аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0001-7759-0362

У статті представлено результати емпіричного дослідження взаємозв'язків рівня психологічної ресурсності працівників поліції – учасників бойових дій, зі стратегіями їхньої долаючої поведінки. Зазначено, що службове функціонування поліцейських в умовах воєнного часу пов'язано з виконанням ними низки професійних обов'язків, які були не притаманні їм за мирних часів. Працівники поліції воюють у зведених загонах, беруть участь у бойових операціях, затримках і знешкодженні ворожих диверсійних груп, розмінують території, евакуюють населення, фіксують і розслідують численні воєнні злочини, проводять слідчі дії з тілами загиблих і закатованих громадян України. Усе це потребує неабиякої психологічної стійкості, наявності високого рівня психологічних ресурсів. Ресурсність розглянуто в роботі як один з показників психологічної гнучкості людини, що полягає в умінні особи знаходити максимальні можливості в будь-якій ситуації; як головний показник здатності особистості повноцінно й ефективно застосовувати власні внутрішні резерви для успішного професійного функціонування. У процесі проведеного емпіричного дослідження встановлено, що рівень психологічної ресурсності правоохоронців безпосередньо пов'язаний з характером їхньої долаючої поведінки. За високої ресурсності переважають конструктивні, соціально орієнтовані стратегії подолання та знижується використання імпульсивних, агресивних і унікальних форм поведінки. Середній рівень ресурсності супроводжується нестійкістю копінг-стратегій і поєднанням адаптивних і неадаптивних моделей. За низької ресурсності копінг-поведінка має компенсаторний характер і частіше включає агресивні та маніпулятивні дії. Отримані результати підтверджують значущу роль психологічної ресурсності в забезпеченні ефективної службової адаптації правоохоронців.

Ключові слова: працівники поліції, психологічна ресурсність, стратегії долаючої поведінки, стрес, війна, психологічна стійкість.

Oleksyn M. SPECIFICITY OF COPING STRATEGIES AMONG COMBATANT POLICE OFFICERS WITH DIFFERENT LEVELS OF PSYCHOLOGICAL RESOURCEFULNESS

The article presents the results of an empirical study of the relationship between the level of psychological resourcefulness of police officers – participants in hostilities, and the strategies of their coping behaviour. It is noted that the official functioning of police officers in wartime is associated with their performance of a number of professional duties that were not inherent in them in peacetime. Police officers fight in consolidated units, participate in combat operations, detention and neutralization of enemy sabotage groups, demine territories, evacuate the population, record and investigate numerous war crimes, conduct investigative actions with the bodies of dead and tortured citizens of Ukraine. All this requires extraordinary psychological stability, the presence of a high level of psychological resources. Resourcefulness is considered in the work as one of the indicators of a person's psychological flexibility, which consists in the ability of a person to find maximum opportunities in any situation; as the main indicator of the ability of an individual to fully and effectively use their own internal reserves for successful professional functioning. In the course of the conducted empirical research, it was found that the level of psychological resourcefulness of law enforcement officers is directly related to the nature of their coping behaviour. With high resourcefulness, constructive, socially oriented coping strategies prevail and the use of impulsive, aggressive and unique forms of behaviour decreases. The average level of resourcefulness is accompanied by instability of coping strategies and a combination of adaptive and maladaptive models. With low resourcefulness, coping behaviour is compensatory in nature and more often includes aggressive and manipulative actions. The results obtained confirm the significant role of psychological resourcefulness in ensuring effective service adaptation of law enforcement officers.

Key words: police officers, psychological resourcefulness, coping behavior strategies, stress, war, psychological resilience.

Вступ. Службове функціонування поліцейських в умовах воєнного часу пов'язано з виконанням ними низки професійних обов'язків, які були не притаманні їм за мирних часів. Працівники поліції воюють у зведених загонах, беруть участь у бойових операціях, затримках і знешкодженні ворожих диверсійних груп, розмінують території, евакуюють населення, фіксують і розслідують численні

воєнні злочини, проводять слідчі дії з тілами загиблих і закатованих громадян України. Діяльність Національної поліції України в умовах воєнного часу значною мірою «зосереджена на захисті територіальної цілісності України, стабілізаційних заходах на деокупованих територіях, протидії терористичним актам, боротьбі зі злочинністю, розслідуванні воєнних злочинів, а також на забезпеченні публічної безпеки та порядку» [1].

На думку К. Резнік, «робота в поліції є однією з найстресовіших професій, яка постійно ставить персонал перед викликами професійного, організаційного й особистого характеру. Обмеженість часу, невизначеність ситуацій, різноплановість завдань, які потрібно вирішувати, висока відповідальність за наслідки ухвалених рішень і вжитих дій, а також значна ймовірність потрапляння під сильний негативний психологічний, а подекуди й фізичний тиск – усе це формує умови екстремального характеру, які висувають особливі вимоги до кожного поліцейського» [2]. Комбінація таких факторів сприяє формуванню нервово-психічного напруження, що може призводити до функціональних розладів. Виникнення таких порушень стає неминучим тоді, коли працівники поліції мають занижений рівень психологічної стійкості до стресів, які в умовах війни стають невід’ємним тлом виконання оперативно-службових завдань, а також коли поліцейським бракує самоконтролю та здатності керувати своїм психічним станом і поведінкою, інакше кажучи, коли у працівників поліції не досить високий рівень психологічної ресурсності.

Кожна людина виробляє індивідуальні способи боротьби зі стресом, які називаються копінг-реакціями (англ. *coping* – співволодіння). Натепер дослідження копінг-поведінки (*coping behaviour*) перебувають у центрі вітчизняних досліджень стресу, зокрема й бойового стресу, його наслідків. Психологічний сенс долаючої поведінки полягає в адаптації до складної ситуації, ослабленні надмірної стресової реакції організму.

Р. Лазарус і С. Фолкман [3] виділяли дві основні стратегії подолання:

1) проблемно орієнтований копінг, коли зусилля людини спрямовуються на вирішення виниклої проблеми;

2) емоційно орієнтований копінг (коли відбувається зміна власних настанов щодо ситуації) [3].

Як альтернативний підхід С. Хобфолл [4; 5] запропонував багатоаспектну модель «поведінки подолання» і опитувальник “SACS”, побудований на її основі. На відміну від попередніх моделей, долаюча поведінка розглядається як стратегії (тенденції) поведінки, а не як окремі типи поведінки.

Запропонована модель має дві основні осі (просоціальна – асоціальна, активна – пасивна) і одну додаткову вісь (пряма – непряма). Дані осі являють собою вимірювання загальних стратегій подолання. Уведення просоціального і асоціального ракурсу ґрунтується на тому, що: а) багато життєвих стресів є міжособистісними або мають міжособистісний компонент; б) навіть індивідуальні зусилля з подолання мають потенційні соціальні наслідки; в) дія з подолання часто передбачає взаємодію з іншими людьми.

Копінг-реакції можуть бути конструктивними, такими, що приводять до відновлення балансу в організмі, але можуть бути і деструктивними: вони на короткий час знімають стрес, проте негативно впливають на організм загалом. До деструктивних копінг-стратегій можна віднести паління, вживання алкоголю або психотропних засобів, зокрема й великої кількості напоїв, що містять кофеїн – кави, чаю; а також агресивні реакції, які погіршують взаємини з оточенням [6].

Конструктивні копінг-стратегії можна розділити на такі групи:

1) поведінкові стратегії;

2) когнітивні стратегії;

3) спеціальні технічні прийоми зняття емоційної напруги.

До поведінкових стратегій відносять різні варіанти перемикання діяльності та фізичної активності, яка допомагає звільнитися від зайвої напруги. До видів фізичної активності можна віднести заняття спортом, фізичну працю (наприклад, у саду, хатню). Фізична активність чудово знімає напругу й підвищує емоційний тонус завдяки виділенню ендорфінів. Залежно від ступеня конструктивності, стратегії і моделі поведінки можуть сприяти або перешкоджати успішності подолання стресів, а також впливати на збереження здоров’я суб’єкта спілкування і праці. Активне подолання разом із позитивними використанням соціальних ресурсів підвищує стресостійкість людини [6].

Матеріали та методи. Емпіричною базою дослідження виступили 107 працівників поліції, що брали участь у бойових діях, які були розподілені на групи за рівнем психологічної ресурсності на підґрунті результатів, отриманих за допомогою відповідного опитувальника О.С. Штепи [7]. У першу групу ввійшли 29 осіб з високим рівнем ресурсності, у другу групу – 44 особи із середнім рівнем ресурсності, кількість поліцейських з низьким рівнем ресурсності – 34 особи.

Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс емпіричних методів дослідження: для вивчення психологічних ресурсів було використано опитувальник психологічної ресурсності особистості (О.С. Штепа), особистісний опитувальник “SACS” (С. Хобфолл) використано для вивчення

стратегій і моделей копінг-поведінки (стресової долаючої поведінки) як типів реакцій особистості людини з подолання стресових ситуацій. Як метод математичної статистики використовувався коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.

Результати. Отримані результати дослідження взаємозв'язків психологічної ресурсності зі стратегіями долаючої поведінки у правоохоронців з високим її рівнем надано в таблиці 1.

Таблиця 1

**Взаємозв'язки психологічної ресурсності зі стратегіями долаючої поведінки
у правоохоронців з високим її рівнем (r)**

Шкали	АсД	ВеК	ПсП	ОД	ІД	Ун	МД	АсоцД	АгрД
Упевненість у собі	0,217	-0,041	0,425*	-0,112	0,148	0,228	-0,185	0,107	0,203
Доброта до людей	-0,025	0,127	0,102	0,059	0,009	-0,054	0,121	-0,038	-0,056
Допомога іншим	0,091	0,182	0,109	-0,107	-0,109	-0,288	0,076	-0,089	-0,203
Успіх	-0,234	0,175	0,113	0,148	-0,085	0,128	-0,051	0,163	0,154
Любов	-0,108	0,232	0,227	0,018	-0,140	-0,016	0,027	-0,162	-0,172
Творчість	0,061	0,231	0,208	0,037	-0,125	0,152	-0,148	-0,183	-0,103
Віра в добро	0,121	0,140	0,139	-0,112	0,172	0,124	0,124	-0,305	-0,157
Прагнення до мудрості	-0,108	-0,017	0,106	-0,331	-0,417*	-0,455*	-0,091	-0,182	-0,227
Робота над собою	0,078	-0,154	-0,165	-0,293	-0,086	-0,192	0,007	-0,103	-0,215
Самореалізація у професії	-0,350	-0,032	0,208	-0,164	-0,324	-0,360	-0,298	-0,233	-0,107
Відповідальність	-0,164	0,355	0,170	0,085	0,261	-0,075	-0,068	-0,346	-0,405*
Знання власних психологічних ресурсів	0,447*	-0,118	0,392*	-0,241	0,143	-0,436*	-0,302	-0,171	-0,103
Уміння оновлювати власні ресурси	0,253	0,164	0,254	-0,227	0,072	-0,201	-0,302	0,108	-0,055
Уміння використовувати власні ресурси	0,087	0,268	0,422*	-0,213	0,395*	0,035	-0,067	0,195	0,163

Примітка: * – рівень значущості $\leq 0,05$; АсД – асертивні дії; ВеК – вступ у соціальний контакт; ПсП – пошук соціальної підтримки; ОД – обережність дій; ІД – імпульсивність дій; Ун – уникнення; МД – маніпулятивні дії; АсоцД – асоціальні дії; АгрД – агресивні дії.

За допомогою кореляційного аналізу у групі правоохоронців з високим рівнем психологічної ресурсності було встановлено прямий значущий взаємозв'язок між шкалами «Упевненість у собі» та «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,425$, $p \leq 0,05$).

У цій групі зі зростанням рішучості, упевненості у своїй поведінці, відкритості у своїх почуттях і емоціях більш вираженою буде орієнтованість на взаємодію з іншими людьми, очікування уваги, прагнення бути вислуханим, передбачає звернення по рекомендації до експертів і знайомих, які володіють, на думку респондента, необхідними знаннями, тобто буде актуалізуватися можливість використання зовнішніх ресурсів для вирішення проблеми.

У цих досліджуваних встановлено значущі зворотні взаємозв'язки між шкалою «Прагнення до мудрості» та такими стратегіями подолання, як «Імпульсивні дії» ($r = -0,417$, $p \leq 0,05$) і «Уникнення» ($r = -0,455$, $p \leq 0,05$).

Тобто зі зростанням здатності застосовувати набуті знання, життєвий досвід у різних сферах життєдіяльності, прагнення за допомогою знань будувати свою картину світу та стати більш освіченим, зрозуміти сенс через прагнення до істини набуває меншої вираженості уникнення рішучих дій, які потребують відповідальності за наслідки, відкладання вирішення виниклих проблем, схильність діяти з першого пориву, під впливом зовнішніх обставин або емоцій, без попереднього обдумування своїх учинків.

У цій групі встановлено зворотній значущий взаємозв'язок між показниками шкал «Відповідальність» і «Агресивні дії» ($r = -0,405$, $p < 0,05$). Такі показники свідчать, що чим більше досліджуваним цієї групи притаманна готовність виконувати свої обіцянки й обов'язки найкращим чином, уміння ухвалювати рішення у складних ситуаціях не тільки за себе, але й за інших, усвідомлення того, що якість життя, рівень успішності та самореалізації залежить тільки від себе, тим меншою мірою

актуалізуються такі почуття, як гнів, роздратування, внутрішня напруженість, невдоволення або агресивні дії, спрямовані на інших людей, які проявляються в тенденції негативних почуттів у разі невдачі чи конфліктних ситуацій.

У досліджуваних встановлено значущий прямий взаємозв'язок між шкалою «Знання власних психологічних ресурсів» і такими моделями копінг-поведінки, як «Асертивні дії» ($r = 0,447, p < 0,05$) і «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,392, p < 0,05$), зворотний значущий взаємозв'язок зі шкалою «Уникнення» ($r = -0,463, p < 0,05$).

Це свідчить про те, що зі збільшенням знань щодо власних ресурсів відбувається таке:

- більшої вираженості набувають асертивні дії, які спонукають людину активно й послідовно обстоювати власні інтереси, відкрито заявляти про свої цілі та наміри, поважати водночас інтереси інших;
- зростає спрямованість на пошук соціальної підтримки у стресових ситуаціях, прагнення поділитися своїми переживаннями з іншими людьми, знайти в них співчуття і розуміння;
- менш вірогідними стають схильність до уникнення рішучих дій та до перекладання відповідальності на інших, небажання обстоювати свої права.

Встановлено позитивний значущий взаємозв'язок між стратегіями подолання «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,422, p < 0,05$), «Імпульсивні дії» ($r = 0,395, p < 0,05$) та шкалою психологічної ресурсності «Уміння використовувати власні ресурси».

Отже, у цій групі з удосконаленням уміння використовувати власні ресурси відбувається посилення:

- схильності діяти спонтанно, без попереднього обдуманих планів, під впливом зовнішніх чинників або емоцій, не спираючись на всі за і проти, тобто без ухвалення найбільш доцільних і обґрунтованих рішень;
- спрямованості на пошук соціальної підтримки, бажання ділитися своїми переживаннями, шукати співчуття та розуміння від інших.

Результати дослідження взаємозв'язків психологічної ресурсності зі стратегіями долаючої поведінки у правоохоронців із середнім її рівнем надано в таблиці 2.

Таблиця 2

Взаємозв'язки психологічної ресурсності зі стратегіями долаючої поведінки у правоохоронців із середнім її рівнем (r)

Шкали	АсД	ВсК	ПсП	ОД	ІД	Ун	МД	АсоцД	АгрД
Упевненість у собі	-0,012	0,113	0,018	-0,154	-0,031	-0,047	-0,208	0,214	-0,171
Доброта до людей	0,042	0,108	0,357*	0,262	0,175	-0,374*	-0,036	-0,045	0,190
Допомога іншим	0,213	0,024	0,167	0,103	0,186	-0,173	-0,056	0,093	0,249
Успіх	-0,021	0,145	0,338*	0,017	-0,047	0,013	0,323*	0,207	0,108
Любов	0,021	0,006	0,105	-0,093	0,261	-0,224	0,058	-0,146	-0,042
Творчість	-0,107	-0,011	0,049	0,137	0,055	0,082	0,193	0,075	0,214
Віра в добро	0,132	0,168	0,238	-0,045	0,106	-0,203	0,051	-0,182	0,095
Прагнення до мудрості	-0,078	0,105	0,014	-0,042	-0,013	0,175	0,208	-0,089	-0,356*
Робота над собою	-0,067	0,021	-0,043	-0,015	-0,133	0,127	-0,126	-0,023	-0,004
Самореалізація у професії	-0,232	0,151	0,143	0,118	0,126	0,203	0,186	0,175	0,207
Відповідальність	-0,045	0,217	0,203	0,239	0,318*	0,122	0,027	-0,252	-0,038
Знання власних психологічних ресурсів	-0,023	0,299*	0,242	0,056	0,031	0,046	0,223	0,247	0,063
Уміння оновлювати власні ресурси	0,107	0,224	0,245	0,237	0,218	0,017	0,033	-0,026	0,027
Уміння використовувати власні ресурси	0,128	0,126	0,105	-0,116	-0,073	0,157	0,042	0,371*	0,102

Примітка: * – рівень значущості $\leq 0,05$; АсД – асертивні дії; ВсК – вступ у соціальний контакт; ПсП – пошук соціальної підтримки; ОД – обережність дій; ІД – імпульсивність дій; Ун – уникнення; МД – маніпулятивні дії; АсоцД – асоціальні дії; АгрД – агресивні дії.

У групі правоохоронців із середнім рівнем психологічної ресурсності було встановлено значущий позитивний взаємозв'язок між компонентом психологічної ресурсності «Доброта до людей» і шкалою «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,357$, $p < 0,05$), зворотний значущий взаємозв'язок зі шкалою «Уникнення» ($r = -0,374$, $p < 0,05$).

Отже, у цій групі зі зростанням відкритості до взаємин з іншими людьми, здатності до співчуття, уміння підтримувати інших у складних ситуаціях посилюються бажання ділитися своїми переживаннями з іншими, очікування підтримки у скрутну хвилину та меншої вираженості набуває втеча від вирішення проблем, намагання відсунути їх вирішення на потім чи ігнорування наявних труднощів.

У цих досліджуваних було виявлено значущі позитивні взаємозв'язки між таким компонентом психологічної ресурсності, як «Успіх», і шкалами «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,338$, $p < 0,05$) і «Маніпулятивні дії» ($r = 0,323$, $p < 0,05$).

Можна говорити, що разом з посиленням орієнтації на досягнення позитивних результатів, поставлених цілей і соціального визнання діяльності актуалізується пошук соціальної підтримки та навмисні й приховані спонукування іншої людини до переживання станів, ухвалення рішень і виконання дій, необхідних для досягнення ініціатором власних цілей.

Встановлено зворотний значущий взаємозв'язок між шкалою «Прагнення до мудрості» і «Агресивні дії» ($r = -0,356$, $p < 0,05$), який свідчить про те, що чим сильніше прагнення за допомогою знань побудувати свою картину світу, стати більш освіченим, зрозуміти сенс через прагнення до істини, застосовувати набуті знання, життєвий досвід у різних сферах життєдіяльності, тим меншою буде орієнтація агресивних дій, спрямованих на інших людей, які проявляються в тенденції відчувати негативні почуття за невдач і конфліктів з іншими людьми.

Позитивний взаємозв'язок отриманий між показниками шкали «Відповідальність» та «Імпульсивність дій» ($r = 0,318$, $p < 0,05$).

Такі показники свідчать, чим більше досліджуваним притаманна здатність співвідносити вимоги життя і власні можливості, контролювати своє життя і впливати на його перебіг, готовності до цілісної організації подій і справ, тим більшою стає вірогідність діяти з першого пориву, без чітких планів і зважування всіх за і проти, ухвалення найбільш доцільних і обґрунтованих рішень.

Отримана значуща взаємодія між шкалами «Знання власних психологічних ресурсів» і «Вступ у соціальний контакт» ($r = 0,299$, $p < 0,05$), яка свідчить про те, що чим краще виражене знання своїх психологічних ресурсів, тим більш імовірними будуть схильність до соціальної взаємодії, здатність до співпраці або компромісу та прагнення до об'єднання, спільної діяльності для досягнення близьких або таких, що збігаються, цілей.

Шкала «Уміння використовувати власні ресурси» у цій групі виявляє значущі прямі кореляції зі шкалою «Асоціальні дії» ($r = 0,371$, $p < 0,05$), тобто з актуалізацією вмінь використовувати власні ресурси більшої вираженості будуть набувати асоціальні дії, які характеризуються тенденцією виходити за соціально допустимі рамки й обмеження, егоцентризмом, прагненням до задоволення власних бажань, незважаючи на обставини й інтересами інших людей.

Результати дослідження взаємозв'язків психологічної ресурсності зі стратегіями долаючої поведінки у правоохоронців з низьким її рівнем надано в таблиці 3.

Дані, представлені в таблиці 3, свідчать про наявність прямого значущого взаємозв'язку між шкалами «Упевненість у собі» і «Асертивні дії» ($r = 0,417$, $p < 0,05$), «Вступ у соціальний контакт» ($r = 0,385$, $p < 0,05$) та «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,402$, $p < 0,05$).

У цій групі зі зростанням рішучості, упевненості у своїй правоті, самостійності в ухваленні рішень, відкритості у своїх почуттях і емоціях більшою мірою актуалізуються:

- дії, за яких людина активно й послідовно обстоює свої інтереси, відкрито заявляє про свої цілі й наміри, поважає водночас інтереси оточення;
- вступ у соціальний контакт для того, щоб спільними зусиллями з іншими більш ефективно вийти із критичної ситуації;
- прагнення поділитися своїми переживаннями з іншими людьми, обговорити з ними питання про становище, знайти в них співчуття і розуміння.

Значущий прямий взаємозв'язок у групі правоохоронців з низьким рівнем психологічної ресурсності виявлено між шкалами «Допомога іншим» і «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,415$, $p < 0,05$).

Це свідчить про те, що збільшення орієнтації на співпрацю та готовності підтримувати й надихати людей, надавати їм упевненості в собі, супроводжується зростанням спрямованості на взаємодію з іншими людьми, очікування уваги, прагнення бути вислуханим і отримання рекомендацій і порад від інших осіб.

Шкала «Успіх» у цій групі виявляє прямий значущий взаємозв'язок з такими стратегіями подолання, як «Маніпулятивні дії» ($r = 0,384$, $p < 0,05$) і «Агресивні дії» ($r = 0,379$, $p < 0,05$).

Таблиця 3

**Взаємозв'язки психологічної ресурсності зі стратегіями долаючої поведінки
у правоохоронців з низьким її рівнем (r)**

Шкали	АсД	ВсК	ПсП	ОД	ІД	Ун	МД	АсоцД	АгрД
Упевненість у собі	0,417*	0,385*	0,402*	0,283	0,011	0,032	0,163	0,208	0,267
Доброта до людей	0,202	0,259	0,207	-0,035	-0,226	-0,153	-0,068	-0,275	0,321
Допомога іншим	-0,012	0,134	0,415*	-0,136	-0,141	-0,067	0,142	-0,108	0,304
Успіх	-0,013	-0,014	0,306	0,042	0,108	0,169	0,384*	0,010	0,379*
Любов	0,217	0,235	0,222	-0,108	-0,217	-0,232	-0,029	-0,286	0,302
Творчість	-0,126	0,418*	0,303	0,189	0,172	0,163	-0,314	0,018	0,032
Віра в добро	0,281	0,427*	0,410*	0,112	0,038	0,167	-0,128	-0,015	0,067
Прагнення до мудрості	-0,257	-0,042	0,217	0,218	0,257	0,157	0,049	0,165	0,235
Робота над собою	0,208	0,212	0,079	0,257	-0,217	-0,225	-0,308	-0,415*	-0,096
Самореалізація у професії	0,257	0,109	-0,263	-0,118	-0,165	-0,290	-0,253	-0,324	-0,433*
Відповідальність	0,166	0,401*	0,363*	0,418*	0,115	0,143	-0,118	-0,027	0,035
Знання власних психологічних ресурсів	-0,236	-0,247	-0,310	-0,126	0,262	0,277	0,063	0,329	-0,117
Уміння оновлювати власні ресурси	-0,116	-0,053	-0,302	-0,096	0,163	0,321	-0,113	0,310	-0,038
Уміння використовувати власні ресурси	-0,108	-0,323	-0,315	-0,276	-0,011	0,212	0,075	0,338	-0,066

Примітка: * – рівень значущості $\leq 0,05$; АсД – асертивні дії; ВсК – вступ у соціальний контакт; ПсП – пошук соціальної підтримки; ОД – обережність дій; ІД – імпульсивність дій; Ун – уникнення; МД – маніпулятивні дії; АсоцД – асоціальні дії; АгрД – агресивні дії.

Тобто разом з посиленням орієнтації на суспільне визнання, досягнення поставлених цілей, позитивний результат чого-небудь актуалізується спрямованість на домагання своїх цілей через різні «хитрощі», лестощі, фальш або «гру на почуттях» інших людей, агресивне сприйняття оточення, бажання домінувати, принижувати або ображати.

Встановлено позитивний значущий взаємозв'язок між шкалами «Творчість» і «Вступ у соціальний контакт» ($r = 0,418$, $p < 0,05$). Такі показники свідчать, що чим більше особам з високим рівнем ресурсності притаманні нестандартність, глибина й актуальність мислення, створення нових оригінальних предметів, тим вищою стає необхідність у міжособистісних стосунках, уміння знаходити спільну мову з іншими, об'єднання для досягнення близьких або таких, що збігаються, цілей.

Щодо отриманого позитивного зв'язку між шкалами «Віра в добро», «Вступ у соціальний контакт» ($r = 0,427$, $p < 0,05$) і «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,410$, $p < 0,05$) можна сказати, що з посиленням переконаності в наявності справедливості, уміння сподіватися та бути милосердним до інших відбувається збільшення здатності до вступу в соціальний контакт для того, щоб спільними з іншими зусиллями більш ефективно вирішити проблему, прагнення ділитися своїми переживаннями й отримувати інформацію, поради та зворотний зв'язок від безпосереднього соціального оточення людини.

Спостерігається зворотний значущий взаємозв'язок між шкалами «Робота над собою» і «Асоціальні дії» ($r = -0,415$, $p < 0,05$). Зі зростанням уміння людини працювати над собою, удосконалювати та розвивати свої навички та якості меншою буде схильність до протиправних дій, ворожості, недовіри та висування своєї думки понад усе, незважаючи на те, як це може відбитися на соціальному оточенні.

Також зворотний значущий взаємозв'язок мають шкали «Самореалізація у професії» і «Агресивні дії» ($r = -0,433$, $p < 0,05$), це свідчить про те, що чим вище бажання самореалізації у вибраній професії, готовність бути корисним суспільству, реалізувати свої можливості та потенціал, тим нижче буде бажання домінувати, ображати, принижувати інших і відчувати негативні почуття в разі невдач і конфліктних ситуацій.

Прямі позитивні кореляції встановлено між шкалою «Відповідальність» та такими стратегіями подолання, як «Вступ у соціальний контакт» ($r = 0,401$, $p < 0,05$), «Пошук соціальної підтримки» ($r = 0,363$, $p < 0,05$), «Обережність дій» ($r = 0,418$, $p < 0,05$).

Отже, з актуалізацією здатності співвідносити вимоги життя і власні можливості, контролювати своє життя і впливати на його перебіг, готовності до цілісної організації подій і справ більшої вираженості набуває таке:

- здатність до співпраці або компромісу, прагнення до об'єднання, спільної діяльності для досягнення близьких або таких, що збігаються, цілей;
- необхідність ділитися своїми переживаннями й отримувати інформацію, поради та зворотний зв'язок від безпосереднього соціального оточення людини;
- схильності до перестраховки, тривалого аналізу варіантів рішення і можливих наслідків, прагнення уникнути невдачі.

Висновки. Дослідження взаємозв'язків компонентів психологічної ресурсності зі стратегіями долаючої поведінки у правоохоронців з високим її рівнем дозволило виявити таке:

- шкала «Упевненість у собі» виявляє значущі прямі кореляції з такою стратегією долаючої поведінки, як «Пошук соціальної підтримки»;
- встановлено зворотні значущі взаємозв'язки між шкалою «Прагнення до мудрості» та шкалами «Імпульсивні дії», «Уникнення»;
- між показниками шкал «Відповідальність» і «Агресивні дії» наявний зворотний значущий взаємозв'язок;
- виявлено значущий прямий взаємозв'язок між шкалою «Знання власних психологічних ресурсів» і такими моделями копінг-поведінки, як «Асертивні дії» та «Пошук соціальної підтримки», зворотний значущий взаємозв'язок зі шкалою «Уникнення»;
- існує позитивний значущий взаємозв'язок між стратегіями подолання «Пошук соціальної підтримки», «Імпульсивні дії» та шкалою психологічної ресурсності «Уміння використовувати власні ресурси».

Група осіб із середнім рівнем психологічної ресурсності показала такі результати:

- виявлено позитивний взаємозв'язок між компонентом психологічної ресурсності «Доброта до людей» та шкалою «Пошук соціальної підтримки», зворотний значущий взаємозв'язок зі шкалою «Уникнення»;
- шкала «Успіх» прямо корелює зі шкалами «Пошук соціальної підтримки» та «Маніпулятивні дії»;
- існує прямий значущий взаємозв'язок між шкалами «Прагнення до мудрості» й «Агресивні дії»;
- позитивний взаємозв'язок отриманий між показниками шкали «Відповідальність» та «Імпульсивність дій»;
- отримана значуща взаємодія між шкалами «Знання власних психологічних ресурсів» і «Вступ у соціальний контакт»;
- шкала «Уміння використовувати власні ресурси» у цій групі виявляє значущі прямі кореляції зі шкалою «Асоціальні дії».

У правоохоронців з низьким рівнем психологічної ресурсності дослідили таке:

- наявність прямого значущого взаємозв'язку між шкалами «Упевненість у собі» і «Асертивні дії», «Вступ у соціальний контакт» і «Пошук соціальної підтримки»;
- позитивний значущий взаємозв'язок виявлено між шкалами «Допомога іншим» і «Пошук соціальної підтримки»;
- шкала «Успіх» у цій групі виявляє прямий значущий взаємозв'язок з такими стратегіями подолання, як «Маніпулятивні дії» та «Агресивні дії»;
- встановлено позитивний значущий взаємозв'язок між шкалами «Творчість» і «Вступ у соціальний контакт»;
- отримано позитивний значущий зв'язок між шкалами «Віра в добро», «Вступ у соціальний контакт» і «Пошук соціальної підтримки»;
- спостерігається зворотний значущий взаємозв'язок між шкалами «Робота над собою» та «Асоціальні дії»;
- зворотний значущий взаємозв'язок мають шкали «Самореалізація у професії» та «Агресивні дії»;
- прямі позитивні кореляції встановлено між шкалою «Відповідальність» і такими стратегіями подолання, як «Вступ у соціальний контакт», «Пошук соціальної підтримки» й «Обережність дій».

Отже, у результаті проведеного емпіричного дослідження встановлено, що рівень психологічної ресурсності правоохоронців безпосередньо пов'язаний з характером їхньої долаючої поведінки. За високої ресурсності переважають конструктивні, соціально орієнтовані стратегії подолання та знижується використання імпульсивних, агресивних і унікальних форм поведінки. Середній рівень ресурсності супроводжується нестійкістю копінг-стратегій і поєднанням адаптивних і неадаптивних моделей. За низької ресурсності копінг-поведінка має компенсаторний характер і частіше включає агресивні та маніпулятивні дії. Отримані результати підтверджують значущу роль психологічної ресурсності в забезпеченні ефективної службової адаптації правоохоронців.

Література:

1. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2024 р. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2024/zvit-npu-2024.pdf
2. Резнік К.О. Чинники психологічної розумності чоловіків та жінок поліцейських в умовах війни : дис. ... докт. філософ. : 053. Харків, 2024. 299 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/22623>
3. Lazarus R., Folkman S. Stress, appraisal and coping. New York : Springer Publishing Company, 1984. 456 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=i-ySQQuUpr8C&printsec=copyright&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
4. Hobfoll S.E., Lerman M. Personal relationships, personal attitudes, and stress resistance: mother's reactions to the child's illness. *American Journal of Community Psychology*. 1988. Vol. 16. № 4. P. 565–589. DOI: 10.1007/BF00922772
5. Hobfoll S.E. The Influence of Culture, Community, and the Nested-Self in the Stress Process: Advancing Conservation of Resources Theory. *Applied Psychology*. 2001. № 3 (50). P. 337–421. DOI: 10.1111/1464-0597.00062
6. Гончарова Я.І. Особливості подолання стресу поліцейськими в умовах війни : дис. ... докт. філос. : 053. Харків, 2024. 314 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/22622>
7. Shtepa O.S. Analysis and interpretation of empirical multifactor model of psychological resourcefulness of a personality. *Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine* / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. Issue 28. Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. P. 670–682. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT

References:

1. National Police of Ukraine. (2024). Zvit Natsionalnoi politsii Ukrainy pro rezultaty roboty u 2024 rotsi [Report of the National Police of Ukraine on performance results in 2024]. Retrieved from: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2024/zvit-npu-2024.pdf [in Ukrainian].
2. Reznik, K.O. (2024). Chynnyky psykholohichnoi rozumnosti cholovikiv ta zhinok politseiskykh v umovakh viiny [Factors of psychological mindfulness of male and female police officers in wartime conditions] (Doctoral dissertation, specialty 053 Psychology). Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine. Retrieved from: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/22623> [in Ukrainian].
3. Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). Stress, appraisal, and coping. New York, NY: Springer Publishing Company. Retrieved from: <https://books.google.com.ua/books?id=i-ySQQuUpr8C>
4. Hobfoll, S.E., & Lerman, M. (1988). Personal relationships, personal attitudes, and stress resistance: Mothers' reactions to a child's illness. *American Journal of Community Psychology*, 16 (4), 565–589. <https://doi.org/10.1007/BF00922772>
5. Hobfoll, S.E. (2001). The influence of culture, community, and the nested-self in the stress process: Advancing conservation of resources theory. *Applied Psychology*, 50 (3), 337–421. <https://doi.org/10.1111/1464-0597.00062>
6. Honcharova, Ya.I. (2024). *Osoblyvosti podolannia stresu politseiskymy v umovakh viiny* [Features of stress coping by police officers in wartime conditions] (Doctoral dissertation, specialty 053 Psychology). Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine. Retrieved from: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/22622> [in Ukrainian].
7. Shtepa, O.S. (2015). Analysis and interpretation of empirical multifactor model of psychological resourcefulness of a personality. In S.D. Maksymenko, & L.A. Onufrieva (Eds.), *Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine* (Issue 28, pp. 670–682). Kamianets-Podilskyi, Ukraine: Aksioma. Retrieved from: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 05.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.03.2026